

برنامه ویژه مدرسه (بوم)

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

بسته تحولی:
کیفیت بخشی به اجرای
برنامه ویژه مدرسه
(بوم)

بیان مسئله

نظام برنامه‌ریزی درسی در ایران به صورت متمرکز مدیریت می‌شود. براساس این سیاست بسته‌های یادگیری از سوی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در یک فرایند علمی طراحی و تدوین شده و مدارس کشور به صورت هماهنگ زمینه یادگیری دانش‌آموزان را فراهم می‌آورند.

این رویکرد علی‌رغم داشتن محاسن در ابعاد مختلف، امکان پرداختن به اقتضات محلی و بومی را ندارد؛ لذا یکی از مهم‌ترین مسائل نظام برنامه‌ریزی درسی، عدم پاسخگویی به نیازهای منطقه‌ای و محلی ناشی از تفاوت‌های محیط زندگی (شهری، روستایی، عشایری، فرهنگی، جغرافیایی و...) جنسیتی و فردی دانش‌آموزان می‌باشد. برای برون‌رفت از این وضعیت و کاهش تمرکز در نظام برنامه‌ریزی درسی، یکی از چرخش‌های تحولی در زیرنظام برنامه درسی (صفحه ۴۱۶) چرخش از برنامه درسی کاملاً متمرکز به برنامه‌ریزی درسی با مشارکت مؤثر ارکان و عوامل سهیم و مؤثر در تربیت در تمام سطوح مورد تأکید قرار گرفته شده است.

درعین حال در راهکار ۵-۵ سند تحول و بند ۲-۱۳ سند برنامه درسی ملی به‌طور ویژه، واگذاری بخشی از اختیارات تولید برنامه درسی به استان‌ها و مدارس مورد عنایت قرار گرفته است.

برای عملیاتی شدن مفاد این راهکارها با درنظر گرفتن مصوبه شماره ۹۲۶ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۰ شورای عالی آموزش و پرورش، شیوه‌نامه‌ای با عنوان

برنامه ویژه مدرسه تدوین و با امضای وزیر وقت به مدارس ارسال شده است (۱۳۶۴۷۰-۱۳۹۷/۶/۲۷). براساس این دستورالعمل قرار است در یک بازه سه‌ساله مدارس ابتدایی و متوسطه از پایه چهارم تا پایه نهم مفاد این شیوه‌نامه را به‌طور کامل عملیاتی کنند. برای این منظور ستاد آموزش و پرورش تلاش کرده است از طریق تأمین حدود ۱۰۰ مدرس و برگزاری جلسات متعدد، مفاد این شیوه‌نامه را تبیین کند. ولی بررسی‌ها و شواهد مبین آن است که به‌علت کافی نبودن آموزش‌ها، عدم اختیارات قانونی لازم به‌مدیران مدارس و... این برنامه در حد مطلوب اجرا نشده است. لذا نظر به اهمیت این برنامه از یک سو و عدم اجرای باکیفیت آن، این موضوع به‌عنوان یکی از بسته‌های تحولی سال ۱۳۹۹ تلقی شده است تا با خرد جمعی و مشارکت همه بخش‌های ستادی، ضمن رفع موانع، زمینه اجرای باکیفیت آن را بهتر فراهم نماید.

اهمیت و ضرورت

برنامه‌ریزی درسی در سطح مدرسه را باید آغاز کاهش تمرکز در نظام برنامه‌ریزی درسی قلمداد کرد. بعد از چهل سال، براساس راهکار ۵- سند تحول و بند ۲-۱۳ سند برنامه درسی ملی اختیار طراحی، تدوین و اجرای برنامه درسی تا ۶۰ ساعت به مدارس واگذار شده است. این فعالیت تنها نشانه کاهش تمرکز در آموزش و پرورش تلقی می‌شود. لذا باید همه ارکان نظام تعلیم و تربیت در اجرای درست این سیاست همت بگمارند و رویه‌های

جاری خود را تغییر دهند تا مدرسه نقش خود را به درستی ایفا کند. (اصل توانمندی مدارس و اعتماد به آنها شرط لازم جهت اجرای شیوه‌نامه برنامه ویژه مدرسه می‌باشد.)

نکات فوق مبین آن است که برنامه ویژه مدرسه یک فعالیت در کنار فعالیت‌های جاری آموزش و پرورش تلقی نمی‌شود، بلکه باید به‌عنوان یکی از مهم‌ترین چرخش‌های تحولی قلمداد شود؛ لذا ضروری است این برنامه مورد اهتمام همه بخش‌های مرتبط ستادی، منطقه‌ای و مدارس قرار گیرد تا به‌عنوان فاز اول اجرایی شدن راهکار ۵-۵ سند تحول در مدارس نهادینه گردد تا همکاران مدارس با تمرین تدوین برنامه‌ریزی درسی در سطح مدرسه، خود را آماده کنند تا در سال‌های آینده بتوانند با عنایت به مفاد سند برنامه درسی ملی و استانداردهای حوزه‌های تربیت و یادگیری، بخشی از برنامه درسی را طراحی، تدوین و اجرا نمایند. لذا استمرار آموزش‌ها به همراه انگیزه بخشی و نظارت توأم با راهنمایی و رفع موانع، شرط لازم جهت عملیاتی شدن سیاست فوق می‌باشد که در سال جاری نسبت به آن اهتمام ویژه‌ای خواهد شد.

مستندات مرتبط با اسناد تحولی

۱- راهکار ۵-۵ سند تحول: اختصاص حداقل ۱۰ درصد و حداکثر ۲۰ درصد از برنامه‌های آموزشی به معرفی حرفه‌ها، هنر، جغرافیا، آیین و رسوم، نیازها

و شرایط اقلیمی و جغرافیایی استان به‌ویژه مناطق روستایی و عشایری با رعایت استانداردهای ارتقای کیفیت و تقویت هویت اسلامی-ایرانی (و برخی از راهکارها به صورت غیرمستقیم)

۲- مفاد سند برنامه درسی ملی به ویژه بند ۳-۱۲ و ۲-۱۳

۳- مصوبه ۹۲۶ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۰ شورای عالی آموزش و پرورش

اهداف کیفی

۱- پاسخگویی به نیازهای فردی، منطقه‌ای و محلی

۲- تنوع بخشی به محیط‌های یادگیری

۳- ارتقای جایگاه مدرسه در اذهان عمومی

اهداف کمی

۱- آموزش و توانمندسازی غیرحضوری همه مدیران و آموزش ۳۰ درصد مدیران ابتدایی و متوسطه اول به صورت حضوری و کارگاهی

۲- ارزیابی مدارس مجری در استان‌ها و معرفی ۸ مدرسه برتر به ستاد (۲ مدرسه ابتدایی و ۲ مدرسه متوسطه اول پسرانه و دخترانه از هر دوره)

۳- برگزاری جشنواره تقدیر از مدارس برتر در اجرای برنامه ویژه مدرسه با نشان شهید سردار سلیمانی (در هر استان یک جشنواره و یک مورد در ستاد)

خروجی مورد انتظار

- ۱- توسعه شایستگی‌های مدیران و معلمان مدارس در اجرای برنامه ویژه مدرسه
- ۲- تقویت مسئولیت اجتماعی عوامل سهیم و مؤثر در مشارکت با مدرسه
- ۳- بهره‌مندی دانش‌آموزان در کسب شایستگی‌های مغفول در برنامه درسی رسمی
- ۴- تقویت بینش کاهش تمرکز در ستاد

شمولیت برنامه

- ستاد : برنامه‌ریزی و هماهنگی جهت اجرای باکیفیت آموزش‌ها و انجام ارزیابی و ...
- استان : برنامه‌ریزی اجرای آموزش‌ها و همکاری در انجام ارزیابی منطقه : اجرای آموزش، نظارت توأم با راهنمایی و اشتراک‌گذاری تجربیات مدارس
- مدرسه : اجرای مفاد شیوه‌نامه برنامه ویژه مدرسه

دوره تحصیلی

- ۱- دوره دوم ابتدایی : پایه چهارم، پنجم و ششم
- ۲- دوره اول متوسطه

فرایند و مراحل اجرایی

- ۱- تشکیل شورای راهبری با عضویت معاونین وزیر (مرتبط) با مسئولیت سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
- ۲- هماهنگی نحوه اجرای آموزش‌ها، ارزیابی و ...
- ۳- تولید محتوا و پشتیبان علمی
- ۴- برنامه‌ریزی و هماهنگی در اجرای جشنواره تقدیر از مدارس برتر

عوامل سهیم و مؤثر در تعیین سهم و نقش آنان

این برنامه براساس مفاد شیوه‌نامه باید با بهره‌گیری از ظرفیت نهادهای محلی (اولیا، دانشگاه‌ها، مؤسسات معتبر علمی و ...) در سطح مدرسه انجام شود. لذا در ذات خود جلوه‌ای از بهره‌گیری از عوامل سهیم و مؤثر خواهد بود. در عین حال در سطح ستاد نیز با تشکیل جلسات با انجمن‌ها و مؤسسات علمی و نهادهای اجتماعی تلاش خواهد شد تا با تبیین این برنامه زمینه‌ای فراهم شود تا نقش خود را به خوبی ایفا نماید. همچنین برقراری ارتباط تنگاتنگ مدارس با پژوهش‌سراها، کانون‌های فرهنگی و تربیتی، دارالقرآن‌ها و دیگر ظرفیت‌های مناطق آموزش و پرورش هم مدنظر خواهد بود.

جدول زمان بندی

۱۴۰۰	برنامه زمان بندی ۱۳۹۹												عناوین فعالیت		
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲			
۲															تعیین اعضای شورای راهبری
															تشکیل جلسات شورای راهبری
															تدوین فرایند آموزش و ابلاغ به استان ها
															تدوین کتابچه راهنما
															تدوین طرح ارزیابی
															اجرای ارزیابی و ارائه گزارش
															تدوین طرح جشنواره
															اجرای جشنواره در استان ها
															اجرای جشنواره در ستاد

شاخص‌های پایش و ارزشیابی

- ۱- میزان مفید بودن دوره‌های آموزشی مربوط به برنامه ویژه مدرسه
- ۲- میزان آگاهی مدیر و کارکنان مدرسه نسبت به برنامه ویژه مدرسه
- ۳- میزان مشارکت معلمان و کارکنان در اجرای برنامه ویژه مدرسه
- ۴- میزان مشارکت عوامل سهیم و مؤثر در اجرای برنامه ویژه مدرسه
- ۵- میزان ارتباط برنامه‌های تهیه شده مدارس با نیازهای محلی و منطقه‌ای
- ۶- میزان همخوانی برنامه تهیه شده مدارس تهیه شده با چارچوب ابلاغ شده
- ۷- میزان امکان اجرایی و عملیاتی بودن برنامه‌های تهیه شده
- ۸- میزان کیفیت برونداد عملکرد دانش‌آموزان در فعالیت‌های ویژه مدرسه و...

شیوه‌های نظارت و ارزیابی

- ۱- تصویب برنامه ویژه هر مدرسه برعهده شورای مدرسه است، بنابراین این شورا بر فرایند اجرا نیز نظارت خواهد کرد.
- ۲- نظارت و ارزشیابی از نحوه اجرای طرح در داخل مدرسه برعهده انجمن اولیا و مربیان می‌باشد.
- ۳- مناطق آموزش و پرورش براساس ارسال برنامه ویژه هر مدرسه، ضمن راهنمایی، نظارت خواهند کرد.
- ۴- نظارت و ارزشیابی از مدارس برعهده مناطق و استان خواهد بود.
- ۵- ایجاد فرصت برای همکاری بین مدارس و به اشتراک گذاشتن تجارب

برنامه ویژه مدرسه و نیز اشاعه ایده‌ها و تجربیات در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی نیز کمک به فرایند نظارت خواهد بود.

۶- ارزیابی از مدارس برتر برعهده سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی با همکاری اعضای شورای راهبری خواهد بود.

۷- استان‌ها براساس نتایج ارزیابی از مدارس برتر و تقدیر از آنها زمینه اجرای باکیفیت این برنامه را در دیگر مدارس مدیریت خواهند کرد.

طرح ارزیابی از فرایند اجرای برنامه ویژه مدرسه

مقدمه

یکی از بسته‌های تحولی وزارت آموزش و پرورش در سال جاری کیفیت‌بخشی به اجرای برنامه ویژه مدرسه می‌باشد. براساس این طرح یکی از فعالیت‌ها، ارزیابی از روند اجرای این برنامه در مدارس می‌باشد که نحوه ارزیابی در این نوشتار تبیین گردیده است.

بیان مسئله

برنامه ویژه مدرسه در جهت عملیاتی‌سازی راهکار ۵-۵ سند تحول و بند ۲-۱۳ برنامه درسی ملی و مصوبه جلسه شماره ۹۲۶ مورخ ۹۴/۱۲/۱۰ شورای عالی آموزش و پرورش، طراحی شده است. این برنامه با رویکرد فرهنگی تربیتی و با تأکید بر آموزش مهارت محور و بسط فعالیت‌های پرورشی در سطح مدارس دوره دوم ابتدایی و متوسطه اول در سال ۹۷ به اجرا درآمده است.

برنامه ویژه مدرسه، برنامه‌ای است که با اعتماد به صلاحیت و توان مدرسه، مجوز برنامه‌ریزی درسی، اجرا و ارزشیابی (حجم معینی از زمان رسمی آموزش (تا شصت ساعت)) به مدرسه واگذار شده است.

براساس مفاد شیوه‌نامه برنامه‌ریزی برای برنامه ویژه مدرسه (از جمله انتخاب موضوع، عنوان، هدف، محتوا و چگونگی اجرا و ارزشیابی) از مسئولیت‌ها و اختیارات داخلی مدرسه است. درعین حال می‌تواند از ظرفیت درون و بیرون مدرسه برای تحقق اهداف مورد نظر استفاده نماید.

- زمینه‌ها و موضوعات برنامه ویژه مدرسه در سه قلمرو پیش‌بینی شده است:

- ۱- انتخاب موضوع براساس ساحت‌های شش‌گانه تعلیم و تربیت
 - ۲- آموزش حداقل یک مهارت با تأکید بر مهارت‌های حرفه‌ای متناسب با شرایط محلی و مهارت‌های عمومی اشتغال و کارآفرینی
 - ۳- فعالیت‌های میدانی مانند مشاهده طبیعت، بازدید از موزه‌ها و....
- این برنامه براساس دستورالعمل شماره ۶۴۵۷/۱ در تاریخ ۹۷/۶/۲۷ مستلزم آموزش مؤثر مدیران، معاونان و معلمان مدارس و پایش دقیق و مستمر انجام کار بوده است تا در یک بازه زمانی ۳ ساله شیوه‌نامه به‌طور کامل عملیاتی گردد. در این دستورالعمل برای هر یک از بخش‌های ستادی استانی و منطقه‌ای وظایفی مشخص شده است.

با توجه به نکات فوق مسئله اصلی در این پژوهش این است که مدارس تا چه میزان با رویکرد این برنامه آشنا شده و آن را به شکل درست اجرا کرده‌اند. در عین حال نحوه آموزش و فعالیت‌های مربوط به ستاد و استان‌ها چگونه اجرا شده است و چالش‌ها و موانع اجرای این برنامه کدام‌اند و...

در جهت دستیابی به تصویری روشن از نحوه اجرا و در ادامه ارزیابی این برنامه از سوی استان‌ها، تعدادی از مدارس که این برنامه را بهتر اجرا کرده‌اند، در سال جاری از سوی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی ارزیابی خواهند شد.

اهمیت و ضرورت ارزیابی از برنامه ویژه مدرسه

برنامه ویژه مدرسه در کنار برنامه‌های جاری مدارس زمینه تربیت همه‌جانبه دانش‌آموزان را فراهم می‌آورد. تربیت همه‌جانبه دانش‌آموز نیازمند توجه به هویت ویژه در کنار هویت مشترک می‌باشد.

هویت ویژه و اختصاصی نیازمند توجه به برنامه‌های درسی متناسب با نیازهای محلی و بومی است. برنامه‌ریزی درسی در سطح مدرسه در پاسخ به نیازهای متفاوت و فراوان مدارس و دانش‌آموزان در جاهای مختلف کشورمان مطرح شده است. در واقع ضرورت بنیادین برنامه‌ریزی درسی در سطح مدرسه این مجال و فرصت را به مدرسه داده است که مدرسه خودش برای پرداختن به وجوه ممیز برنامه درسی ویژه‌ای تصمیم‌گیری کند (راهنمای عمل برنامه ویژه مدرسه) در عین حال برنامه ویژه مدرسه آغاز کاهش تمرکز در نظام برنامه‌ریزی درسی تلقی می‌شود و قرار است زمینه اجرای راهکار ۵-۵ سند تحول به‌عنوان فاز یک را فراهم آورد تا در سال‌های آینده این راهکار به شکل کامل از طریق راهنمای حوزه‌های تربیت و یادگیری اجرایی گردد.

با توجه به نکات فوق به‌نظر می‌رسد در کنار آموزش، مراقبت - راهنمایی - نظارت و ارزیابی می‌تواند به‌عنوان یک روش پژوهش کیفیت اجرایی این برنامه مهم را مورد مذاقه قرار دهد و با توصیف و تبیین آن، وضعیت اجرای این برنامه را به‌تصویر بکشد و با ارائه گزارش به مدیران ستادی و روشن‌سازی

واقعیت‌های آشکار و پنهان، زمینه قضاوت و تصمیم‌گیری درست و به موقع را برای آنها فراهم آورد.

در صورت عدم ارزیابی دقیق از فرایند اجرا این احتمال وجود دارد که اهمیت این برنامه به درستی درک نشده و مدیران براساس گزارش‌های سطحی، تصمیمات متناسب اتخاذ نمایند و برنامه از مسیر و اهداف خود انحراف پیدا کند؛ لذا در سال جاری ارزیابی در دو سطح صورت خواهد گرفت.

۱- سطح استانی: که از سوی استان‌ها صورت خواهد گرفت.

۲- سطح کشوری: از میان مدارس که از نظر استان‌ها این برنامه را بهتر عمل کرده‌اند و این ارزیابی از سوی سازمان صورت خواهد گرفت.

اهداف

۱- بررسی میزان شناخت مدیران و معلمان از ابعاد و اهداف برنامه ویژه مدرسه

۲- بررسی کمیت و کیفیت آموزش‌های برگزار شده برای مدیران مدارس

۳- بررسی کیفیت مشارکت معلمان و مربیان مدرسه در اجرای برنامه ویژه

مدرسه

۴- بررسی کیفیت فرایند و محتوای برنامه‌های تهیه شده براساس مفاد

شیوه‌نامه

۵- بررسی کیفیت مشارکت عوامل سهیم و مؤثر در اجرای برنامه ویژه مدرسه

۶- شناسایی موانع و چالش‌های مربوط به اجرای برنامه ویژه مدرسه.

سؤال‌های پژوهشی

- ۱- تا چه میزان مدیران و معلمان از ابعاد و اهداف برنامه ویژه مدرسه شناخت دارند؟
 - ۲- از نظر مدیران مهم‌ترین موانع و چالش‌ها در اجرای برنامه ویژه مدرسه کدام‌اند؟
 - ۳- میزان رضایت مدیران از دوره‌های آموزش مربوط به برنامه ویژه مدرسه چگونه است؟
 - ۴- تا چه میزان فرایند و محتوای برنامه‌ریزی برنامه ویژه مدرسه با مفاد شیوه‌نامه همخوانی دارد؟
 - ۵- کیفیت مشارکت عوامل سهیم و مؤثر در اجرای برنامه چگونه می‌باشد؟
- جامعه آماری: همه مدارس ابتدایی و متوسطه اول در سطح کشور
- نمونه آماری: هشت مدرسه برتر از هر استان (۴مدرسه ابتدایی و ۴ مدرسه متوسطه اول)
- نوع پژوهش: کاربردی
- روش پژوهشی: توصیفی
- رویکرد پژوهشی: کیفی
- روش جمع‌آوری اطلاعات: مشاهده، مصاحبه، بررسی اسناد
- روش تجزیه و تحلیل: بهره‌گیری از منطق پژوهش کیفی در قالب توصیف، تحلیل، قضاوت و عملکرد

عملکرد مدارس مجری منتخب و توصیف، تحلیل و قضاوت نسبت به فرایند اجرای آموزش‌ها، موانع و...

فرایند اجرا

- ۱- هماهنگی با استان‌ها جهت معرفی مدارس برتر و نحوه حضور ارزیابان کشوری در مدارس
- ۲- هماهنگی جهت برگزاری جشنواره کشوری جهت قدردانی از مدارس برتر و نحوه برگزاری نمایشگاه از دستاوردهای مدارس منتخب
- ۳- تهیه نشان شهید سردار سلیمانی و اهدای آن به مدارس برتر

شیوه‌نامهٔ برنامه ویژه مدرسه

■ (راهکار ۵-۵ سند تحول، بند ۲-۱۳)

برنامه درسی ملی

و مصوبه جلسه ۹۲۶ مورخ ۹۴/۱۲/۱۰

شورای عالی آموزش و پرورش

سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷

مقدمه: به منظور عملیاتی‌سازی راهکار ۵-۵ سند تحول بنیادین و بند ۲-۱۳ برنامه درسی ملی و مصوبه جلسه شماره ۹۲۶ مورخ ۹۴/۱۲/۱۰ شورای عالی آموزش و پرورش و در راستای سیاست کلی مدرسه‌محوری، شیوه‌نامه اجرایی «برنامه ویژه مدرسه» به شرح زیر ابلاغ می‌گردد. این برنامه براساس رویکرد فرهنگی و تربیتی و با تأکید بر آموزش‌های مهارت‌محور و بسط گستره فعالیت‌های پرورشی در سطح مدارس ابتدایی و متوسطه به اجرا در می‌آید. مباحث تفصیلی مربوط به اجرای این شیوه‌نامه در کتاب «راهنمای عمل برنامه ویژه مدرسه» منتشر شده از سوی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی آورده شده است.

۱- تعریف

برنامه ویژه مدرسه، برنامه‌ای است که با اعتماد به صلاحیت و توان مدرسه، مجوز برنامه‌ریزی درسی، اجرا و ارزشیابی حجم معینی از زمان رسمی آموزش را به مدرسه واگذار می‌کند.

۲- اهداف برنامه ویژه مدرسه

۲-۱- پاسخگویی به نیازهای منطقه‌ای و محلی ناشی از تفاوت‌های محیط زندگی (شهری، روستایی، عشایری، فرهنگی، جغرافیایی و ...)، جنسیتی و فردی دانش‌آموزان

۲-۲- تنوع بخشی به محیط‌های یادگیری با بهره‌گیری از امکانات و فضاهای آموزشی داخل و خارج از کلاس و مدرسه و ایجاد فضایی شاداب، پرنشاط و لذت‌بخش برای دانش‌آموزان

۲-۳- ارتقای جایگاه مدرسه در اذهان عمومی به عنوان محور توسعه محله و شاخص بالندگی آن: محله برای مدرسه، مدرسه برای محله (مدرسه در افق چشم انداز ۱۴۰۴، سند تحول بنیادین)

۳- اختیارات مدرسه

۳-۱- برنامه‌ریزی برای برنامه ویژه مدرسه (از جمله انتخاب موضوع، عنوان، هدف، محتوا و سرفصل‌های هر برنامه و چگونگی اجرا و ارزشیابی) از مسئولیت‌ها و اختیارات داخلی مدرسه است که توسط شورای مدرسه و با هدایت و مسئولیت مدیر مدرسه انجام می‌شود.

۳-۲- مدرسه می‌تواند در چارچوب اصول و موازین ابلاغی برنامه ویژه مدرسه، از تمام ظرفیت‌های درون و بیرون از مدرسه برای تحقق اهداف مورد نظر و اجرای فعالیت‌های یادگیری متنوع استفاده نماید.

۴- زمینه‌ها و موضوعات برنامه ویژه مدرسه

۴-۱- مدارس در خصوص انتخاب موضوعات و محتوای برنامه‌های ویژه مدرسه دارای اختیار هستند و می‌توانند در زمینه هریک از ساحت‌های شش‌گانه تعلیم

و تربیت (اعتقادی، عبادی و اخلاقی، اجتماعی و سیاسی، زیستی و بدنی، زیباشناختی و هنری، اقتصادی و حرفه‌ای، علمی و فناورانه) حول موضوعات مناسب تاریخی، علمی، اعتقادی، اجتماعی، یا معرفی حرفه‌ها، هنرها، جغرافیا، آیین و رسوم، نیازها و شرایط اقلیمی و جغرافیایی مدرسه دست به انتخاب بزنند. ۲-۴. یکی از مهم‌ترین زمینه‌های برنامه ویژه مدرسه، آموزش یک مهارت است. از جمله این مهارت‌های مفید، مهارت تأمین معاش حلال است؛ به‌گونه‌ای که دانش‌آموزان بتوانند در هنگام خروج از نظام تعلیم و تربیت رسمی، توانایی تأمین زندگی خود و اداره خانواده را داشته باشند. در این راستا توانمندسازی دانش‌آموزان با آموزش مهارت‌های حرفه‌ای متناسب با شرایط محلی و مهارت‌های عمومی اشتغال و کارآفرینی (همچون برنامه آموزشی ایران مهارت) موضوعات مناسبی برای کار به شمار می‌آیند.

۳-۴. فعالیت‌های میدانی مانند مشاهده طبیعت، بازدید از موزه‌ها، نمایشگاه‌ها، مراکز علمی، صنعتی، تولیدی، هنری، فرهنگی، کانون‌های تربیتی محله، اماکن مذهبی (مسجد، مصلی، زیارتگاه، دارالقرآن، یادمان دفاع مقدس)، اماکن باستانی، نهادها و مؤسسات اجتماعی و شرکت در فعالیت گروه‌ها و انجمن‌های علمی، در صورتی که به‌عنوان یک موقعیت یادگیری رشددهنده طراحی شده باشند، به‌عنوان برنامه ویژه مدرسه در نظر گرفته می‌شوند، «اما برنامه ویژه مدرسه شامل فعالیت‌های فوق برنامه‌ای مانند اردوهای تفریحی، سیاحتی و زیارتی نمی‌شود».

۴-۴. کلاس‌های کمک آموزشی و کمک درسی، ترمیمی یا تقویتی دروس هفتگی، حل تمرین، رفع اشکال، آموزش زبان خارجی، آمادگی برای امتحانات نهایی و المپیادهای علمی، کنکور و مشابه آن به هیچ وجه به عنوان زمینه‌های مجاز برنامه ویژه مدرسه محسوب نمی‌شوند.

۴-۵. نمونه‌ای از موضوعات، مهارت‌ها و فعالیت‌های میدانی مناسب به پیوست ارسال می‌شود. مدرسه می‌تواند از بسته‌های آموزشی پیشنهادی وزارت آموزش و پرورش براساس انتخاب خود استفاده کند.

۵- چگونگی تخصیص زمان

۵-۱. در طول ساعات هفتگی آموزش رسمی مدرسه، جلسات مربوط به برنامه ویژه مدرسه به میزان ۲ ساعت در هفته (به‌طور شناور و سیال و با سهم گرفتن از ساعات تمامی دروس در طول سال) برنامه‌ریزی و اجرا می‌شود. با توجه به تنوع برنامه‌های قابل اجرا و تفاوت زمان موردنیاز هر برنامه، مدرسه می‌تواند نسبت به تجمیع ساعات چند هفته با یکدیگر و ارائه یک جای آنها، اقدام نماید. در مجموع مدارس موظف هستند در طول یک سال حدود ۶۰ ساعت از زمان آموزش را به برنامه ویژه مدرسه اختصاص دهند.

چگونگی اختصاص زمان برای ارائه برنامه در ساعات کلاسی و غیر کلاسی از اختیارات مدرسه است و باید به‌گونه‌ای باشد که بهترین شرایط را برای اجرای موفق برنامه فراهم سازد.

۲-۵- هر مدرسه باید در آغاز سال تحصیلی (در سال تحصیلی ۹۸-۹۷ تا پایان مهر ماه) تقویم برنامه ویژه مدرسه خود (شامل: عنوان، خلاصه موضوع، زمان ارائه و ارائه کننده) را به دانش آموزان، اولیا و اداره آموزش و پرورش ارائه کند.

۳-۵- با توجه به کاهش حدود دو هفته‌ای زمان آموزش دروس در طول سال، مدیریت مدرسه و معلمان برای متناسب‌سازی زمان آموزش هر درس، می‌توانند اقدامات زیر را انجام دهند.

۱-۳-۵- با طراحی آموزشی دقیق و به‌کارگیری رسانه‌های آموزشی پرشمار (مانند فیلم‌های آموزشی، گرافیک اطلاع‌رسان، انیمیشن، قطعات صوتی و تصویری و به‌کارگیری روش کلاس معکوس) ضمن افزایش بازدهی آموزشی، به ارتقای کیفیت یادگیری کمک کنند.

۲-۳-۵- در حد ضرورت، بخش‌هایی از کتاب را به‌صورت خودخوان و یا مطالعه آزاد در نظر بگیرند و به دانش آموزان اعلام نمایند.

۶- نقش و مسئولیت‌های مدیریت و معلمان مدرسه

مدیریت مدرسه (مدیر، معاون پرورشی، سایر معاونان) مسئولیت برنامه‌ریزی، سازماندهی، هماهنگی، اجرا، نظارت، کنترل و ارزشیابی برنامه ویژه مدرسه را برعهده دارد و با فعال کردن شورای مدرسه نسبت به امور ذیل اهتمام می‌ورزد:

- ۱-۶- فعال‌سازی معلمان و شورای مدرسه به‌عنوان رکن اصلی اجرای برنامه، تهیه تقویم سالانه برنامه ویژه مدرسه و ارائه برنامه و گزارش کار خود به اداره آموزش و پرورش
- ۲-۶- آموزش معلمان و آگاهی بخشی و ظرفیت‌سازی برای جلب مشارکت والدین، جامعه محلی، خیرین و سایر حامیان مدرسه به‌منظور بروز توانمندی‌ها، امکانات بالقوه و خلاقیت‌های نهفته آنان در خصوص برنامه ویژه مدرسه.
- ۳-۶- رعایت سیاست‌های مصوب نظام در عرصه‌های فرهنگی و توجه به ارزش‌های دینی، انقلابی و اخلاقی و دارای مقبولیت عامه در انتخاب موضوعات برنامه ویژه مدرسه. (پرهیز از انتخاب برنامه‌هایی که ممکن است به‌لحاظ موضوع، محتوا، نحوه ارائه و یا ارائه‌کننده حساسیت‌برانگیز، حاشیه‌ساز و مشکل‌آفرین باشند).
- ۴-۶- مهم‌ترین رکن ارائه‌کننده برنامه ویژه مدرسه، معلمان هستند. انتظار می‌رود معلمان، با آموزش‌هایی که درباره نحوه انجام این برنامه از مرحله انتخاب موضوع تا طراحی، تدوین، اجرا و ارزشیابی کسب می‌کنند، برنامه‌هایی را برای دانش‌آموزان کلاس خود یا دیگر دانش‌آموزان طراحی و به شورای مدرسه ارائه نمایند. حجم کلی برنامه‌های ارائه شده توسط هر معلم، حدوداً معادل ساعات دو هفته کاری او را در طول سال تحصیلی تشکیل می‌دهد. معلمان می‌توانند برنامه‌ها را به‌صورت تیمی طراحی، ارائه و اجرا نمایند.

۵-۶. در دوره ابتدایی معلم کلاس، مسئول مدیریت، ساماندهی و اجرای برنامه ویژهٔ مدرسه برای کلاس خود است و در این راستا از ظرفیت درون و بیرون از مدرسه استفاده می‌نماید. در دوره متوسطه همهٔ معلمان و معاون پرورشی مدرسه مسئولیت دارند سهم و نقش خود را در اجرای طرح (به‌عنوان طراح، ارائه‌کننده، یا همکار ارائه) بشناسند و ایفا نمایند.

۶-۶. مدرسه می‌تواند علاوه بر منابع انسانی درونی یعنی مربیان و مشاوران مدرسه، با دعوت از سایر نیروهای داوطلب موجود در منطقه از جمله اولیا، متخصصان، صاحب‌نظران و فارغ‌التحصیلان توانمند و علاقه‌مند به مدرسه و افراد و مؤسسات واجد شرایط بیرون از آموزش و پرورش، بخش‌هایی از برنامه ویژهٔ مدرسه را اجرا نماید. تشخیص صلاحیت‌های عمومی، اخلاقی و نیز احراز صلاحیت‌های تخصصی مجریان و ارائه‌کنندگان بیرونی بر عهده مدیریت مدرسه است.

۷- ارزشیابی عملکرد دانش‌آموزان

۱-۷. اعتماد به دانش‌آموز، معلم و مدرسه مبنای هر نوع ارزشیابی در برنامه ویژهٔ مدرسه است و بر این اساس، تصمیم‌گیری درباره نحوهٔ ارزشیابی کاملاً بر عهدهٔ مدرسه است.

۲-۷. به لحاظ اصولی، انتظار می‌رود در پایان هر برنامه آموزشی، فرصتی

به دانش‌آموزان داده شود تا آنچه را که کسب کرده‌اند، ارائه نمایند. این امر مناسب‌ترین روش ارزشیابی است و موجب تقویت خودباوری در ایشان می‌شود. این نوع ارزشیابی با نگاه خودارزشیابی، ارزشیابی در خدمت یادگیری و ارزشیابی به منزله یادگیری، کاملاً سازگار است.

۸- نظارت و ارزشیابی مدرسه

۸-۱- نظارت و ارزشیابی داخلی مدرسه درباره چگونگی اجرای برنامه ویژه مدرسه، بر عهده انجمن اولیا و مربیان مدرسه است و در این راستا از تلاش‌های انجام شده و تلاشگران تقدیر به عمل می‌آید.

۸-۲- گزارش کار مدرسه در زمینه برنامه ویژه مدرسه، پس از اجرای هر برنامه یا در پایان سال، توسط مدیر مدرسه تنظیم و به اداره آموزش و پرورش منطقه ارسال می‌گردد. مناطق آموزش و پرورش وظیفه نظارت مستمر بر کار مدارس جهت ارائه راهنمایی‌های لازم و کسب اطمینان از اجرای مناسب برنامه را برعهده دارند.

۸-۳- نظارت، ارزشیابی عملکرد، پایش، تشویق و تقدیر از مدیران و شوراهای مدارس، براساس کیفیت گزارش ارائه شده مدرسه، توسط اداره کل آموزش و پرورش استان و در قالب‌هایی مانند برنامه تدبیر (مدارس ابتدایی) و برنامه تعالی مدیریت مدرسه (مدارس متوسطه) و طرح‌های مشابه از سطح منطقه تا سطح ملی انجام می‌شود. معاونت‌های آموزشی

یا پژوهشی به انتخاب مدیر منطقه یا مدیرکل استان مسئولیت نظارت بر حسن اجرای برنامه را برعهده دارند.

۸-۴- نظارت بر مدارس باید به ایجاد فرصتی برای همکاری بین مدارس و به اشتراک گذاشتن تجارب برنامه ویژهٔ مدرسه و نیز اشاعه ایده‌ها و تجربیات در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی منجر شود.

۸-۵- نظارت و ارزشیابی مدارس باید به گونه‌ای انجام شود که موجب تقویت خوداظهاری واقعی مدرسه و عدم گرایش مدارس به ارائه گزارش‌های نمایشی، تشریفاتی و متظاهرانه گردد.

۸-۶- ارزشیابی عملکرد مدرسه باید موجب تقویت نگاه خودارزشیابی در مدرسه شود، به گونه‌ای که مدرسه بتواند از آن به‌عنوان موقعیتی برای سنجش کیفیت آنچه انجام داده و چگونگی بهبود عملکردش بهره‌بردارد.

